

Reflexia vzdelávania a výchovy v totalitných ideológiách 20. storočia

V tomto roku si pripomíname 30. výročie pádu komunizmu, jednej zo zlomových udalostí vývoja našej spoločnosti a štátnosti v 20. storočí. Pád totalitného režimu, ideologizácie verejných inštitúcií, ale aj obyčajných medzil'udských vzťahov boli v ostatných mesiacoch, potešiteľne, príležitosťou na prehĺbenie našej národnej a kultúrnej pamäte a na reflexiu vývoja našej spoločnosti po roku 1989. Iste, rok 1989, nebol významným len pre Slovensko. Stal sa kľúčovým medzníkom pre značnú časť štátov Európy, aj pre Európu ako celok. V každom prípade daný rok ostáva pre nás stálym potenciálom nezabudnúť na skúsenosť s totalitou v jej obludných a celospoločenských rozmeroch nielen v jej konkrétnych prejavoch a dôsledkoch, ale najmä v jej príčinách a princípoch. Práve tieto musia byť predmetom našej reflexie a dialógu, pretože demokracia v sebe ukrýva stálu možnosť upadnutia do totalitného režimu, ako možno sledovať v súčasnosti v šírení populizmu, extrémizmu a nových druhov ideológií z najvyšších politických pozícií.

Úloh vyššie spomenutých sa zhostila medzinárodná vedecká konferencia s názvom *Výchova a vzdelávanie v totalitných ideológiách 20. storočia*. V dňoch 17. a 18. októbra 2019 ju v malebnom prostredí Smolenického zámku organizovala Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Stredoeurópska spoločnosť pre filozofiu výchovy a časopis *Historia Scholastica*. Cieľom konferencie venovanej 30. výročiu pádu komunizmu v Európe bola reflexia výchovy a vzdelávania v rôznych totalitných režimoch v jednotlivých európskych krajinách, najmä v rôznych mutáciách politických režimov fašizmu, národného socializmu a komunizmu. Tento cieľ účastníci konferencie napĺňali v dvoch významne sa dopĺňajúcich oblastiach: historicko-pedagogickej a pedagogicko-filozofickej.

Konferenciu otvorili organizátori – prof. Blanka Kudláčová a doc. Andrej Rajský z Katedry pedagogických štúdií a pozdravné príhovory predniesli dekanka pedagogickej fakulty doc. Viera Peterková a predseda Správnej rady Ústavu pamäti národa Dr. Ján Pálffy. Plenárnu časť konferencie tvorili štyri príspevky, ktoré sa zaoberali totalitným režimom a jeho dosahom na školstvo zo štyroch hľadísk. Prof. Iveta Kestere z Lotyšskej univerzity v Rige sa zaoberala analýzou výchovy „nového sovietskeho človeka“ a podobám skrytého odporu voči takejto výchove na konkrétnom príklade komunizmu v Lotyšsku. Prof. Pdraig Hogan z Národnej írskej univerzity v Maynooth v Írsku reflektoval ideové princípy totalitných režimov a ich presahov do výchovy a školstva v pohľade Hannah Arendtovej. Dr. Peter Jašek z Ústavu pamäti národa v Bratislave predstavil účastníkom konferencie problematiku vedeckovýskumných a popularizačno-vzdelávacích aktivít ústavu a ich význam pre súčasnú spoločnosť. Nakoniec Dr. František Mikloško v osobne ladenom príspevku ponúkol výpoveď svedka – aktéra občianskeho a katolíckeho disidentu z obdobia komunistického režimu na Slovensku. Takto zamerané plenárne prednášky načrtli šírku témy (od skúmaní teoretických východísk až po etnografické výskumy) a hĺbku

jej skúmania a reflektovania (prelínanie skúmania veľkej histórie a osobných výpovedí). V každom prípade však potvrdili základný kontext konferencie: totalitné režimy a ich dopady boli súčasťou dejín samotných účastníkov, ich reflexia je bytostne nevyhnutná pre pedagogiku, školstvo, ale aj celú spoločnosť.

Rokovania sa následne rozdelili do dvoch sekcií. Keďže sa konferencie zúčastnili historici a filozofi výchovy z dvanástich európskych krajín (Írsko, Španielsko, Taliansko, Poľsko, Maďarsko, Grécko, Lotyšsko, Slovinsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Česko a Slovensko), sekcie reflektovali európsku skúsenosť s totalitnými spoločnosťami a ich vzdelávacími a školskými verziami (sekcia E) a rovnako špecificky slovenskú a českú skúsenosť (sekcia S). V obidvoch sekciách zaznelo množstvo faktov, súvislostí a príbehov, ktoré spoločne vykresľovalo mozaiku rôznych typov totalít a ich deštruktívnej sily na život spoločnosti, školstva a výchovy, tiež na životné osudy jednotlivcov. Súčasne bola prezentovaná aj odvrátená strana totalitných spoločností: prítomnosť tých osobností, ktoré sa totalitným režimom vzopreli. Ich často strastiplný život a dielo vytvorili základ na prelomenie totalít a obnovené úsilie o rozvoj demokracie.

Špecifickú atmosféru zdieľania skúseností z totalitných režimov umocnila aj prezentácia vedeckej kolektívnej monografie v editorstve B. Kudláčovej *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1945 – 1989* (Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019), ktorú do života uviedol rektor univerzity prof. René Bílik a jeden z recenzentov, doc. Tomáš Kasper z Libereckej univerzity v Liberci.

Samotná konferencia bola v poradí štvrtou konferenciou v tradícii konferencií z oblasti filozofie výchovy a histórie výchovy, ktoré fakulta organizuje v trojročných cykloch spoločne so Stredoeurópskou spoločnosťou pre filozofiu výchovy. Všetky sa konali v Smolenickom zámku, prvá v r. 2010. Nasledujúca konferencia je plánovaná na október 2022.

Marek Wiesenganger